

АНГЛОМОВНА ПСИХОЛОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ

Термінологічні системи досліджуються науковцями у різних галузях. Постійний розвиток науки, встановлення міцних контактів між країни та невпинне впровадження технологій сприяють вивченню термінології. Проте попри ґрунтовні дослідження, певні термінології залишаються недостатньо вивченими. Зокрема, це стосується психологічної термінології, так як ця макротерміносистема є однією з найбільш об'ємних. Це пояснюється тим, що психологія поєднує в собі як наукові, так і медичні терміни щодо визначення захворювань. Проблеми оволодіння понятійним апаратом обумовлені зв'язком між мисленням та мовою і особливостями самої науки, яка включає основні етапи розвитку. Вчені розглядають психологічний термін як слово, яке позначає поняття психології або її галузей. Психологічні терміни становлять основний смисловий зміст психологічних текстів [10].

Англомовну психологічну терміносистему розглядали у своїх розвідках такі науковці як Г.О. Лобанова[10], Л.Л.Нелюбін [11], С.В.Гринева-Гринева [5], Г.В. Бочарова [1], Л.М. Веклинець [3], О.В. Скуріхіна [12] та інші. Переклад англомовних термінів є актуальною проблемою, яку вивчали десятки відомих перекладачів талінгвістів, зокрема, В.С. Виноградов [4], В.Н. Комісаров [7], В.І. Карабан [6], Л.М. Черноватий [14] та інші теоретики та практики перекладу.

Сфери психологічної термінології досліджувались та досліджуються багатьма вітчизняними та закордонними науковцями, які у своїй роботі приділяють увагу вивченню психологічної термінології за різними критеріями: структурними, семантичними та перекладацькими.

Мета статті полягає в структурно-семантичному аналізі та виявленні способів перекладу англомовної термінологічної лексики з англійської на українську мову у галузі психології.

Психологічна термінологія активно збагачується новими термінами завдяки тісному зв'язку з іншими науками, а саме, філософією, соціологією, медициною та іншими. Л.М. Билда наголошує, що міжпредметний характер надає психології унікальності, і також дозволяє включати її в сферу як природних так і гуманітарних наук [2].

Понятійний апарат психологічної термінології створюються у ході розвитку науки і, відповідно, ним володіють ті, хто працює у цій галузі. Незважаючи на цей факт, сьогодні велика кількість термінів стають загальнозживаними. Це свідчить про орієнтацію не лише на фахівців, але й на простого читача, який не має відповідної освіти. Тому, термінологічний словник збагачується як науковими так і простими термінами, які є зрозумілими та доступними для усіх.

Відповідно до морфологічної будови, психологічні терміни поділяють на дві групи: прості та складні номінації. До того ж, приблизно 70% термінів у психології є простими [16].

Певні дослідники класифікації термінів зазначають, що терміни-словосполучення також є окремою групою психологічних термінів. Наприклад, Л. М. Лемайкіна стверджує, що терміни-словосполучення займають значну роль психологічної термінології та складаються здебільшого з двох компонентів [9].

Аналізуючи наукові розвідки [8; 12; 13; 15; 17; 18] можемо виділити наступні класифікації:

а) за особливостями синтаксичної структури (прості [8] – ego [18, с. 75] – его [15, с.108], похідні [8] – meditation [17, с. 61] – медитація[13, с. 80], складні [8] – pathological [18, с. 302] – патологічний [15, с. 260] та словосполучення [8] – social proof [17, с. 114] – соціальний доказ [13, с.138]);

б) за структурними типами (одно [12] – delusion [18, с. 50] – обман [15,с.92], двох [12] – bystander behavior [18, с. 435] – поведінка сторонніх спостерігачів [15, с. 452], трьох [12] – standard solicitation approach [17, с. 69] –стандартний прийом прохання [13, с.164] та багатокомпонентні терміни [12] rejection-then-retreat-technique [17, с. 36] – техніка «відхилення-потім-відступ» [13, с. 56]);

в) за функціональною ознакою (загальнонаукові [12]: argument [18, с. 124] – аргумент [15, с. 141], міжнаукові – personality [18, с. 124] – особистість [15, с. 141], спеціальні – psychological reactance [17, с. 390] – психологічна реактивність [13, с. 369] та вузькоспеціальні [12]: спеціальна та професійна лексики: social withdrawal [17, с. 94] – соціальна самоізоляція [13, с. 98]; професіоналізми, жаргонізми та сленг – до професійного сленгу можна віднести терміни: observation [17, с. 119] – в сфері психології це слово має особливе значення – не просто спостереження за кимось, а частина методу, коли спостерігач вивчає поведінку клієнта [13, с. 155];

г) за тематичним групами (назви хвороб та патологічних станів – paranoia [18, с. 122] – параноя [15, с. 157], пацієнти – patient [18, с. 260] – пацієнт [15, с. 300], лікувальні заклади – mental institution [18, с. 52] – психіатричний заклад [15, с. 76], назви спеціалістів у галузі психології – psychologist [17, с. 322] – психолог [13, с. 287], лікування – private therapy [18, с. 61] – приватна терапія [15, с. 84], психологічний стан – motivated [17, с. 421] – вмотивований [13, с. 402].

Серед головних труднощів перекладу англійських термінів варто виділити наступні: багатозначність контексту, відсутність достатньої бази термінів, неможливість провести паралелі між двома мовами через відносно малу кількість наукових робіт та інші.

При роботі зі психологічною термінологією перекладачі використовують такі способи перекладу [9; 10; 13; 15; 17; 18]:

- калькування (заміна частин слова прямими лексичними відповідниками у варіанті перекладу) [9] law-ball technique [17, с. 98] – викидання «низького м'яча» [13, с. 121], overeating [18, с. 174] – переїдання [15, с. 150];

- додавання слова (введення додаткових лексичних одиниць, які не були в оригіналі, для того, щоб якомога точніше передати зміст) [9] reciprocation [17, с. 234] – дії у відповідь [13, с. 278], axiology [18, с. 401] – наука про цінності [15, с. 380], narrative therapy [17, с. 39] – терапевтична техніка розповіді [13, с. 56], stressor [17, с. 147] – стресовий фактор [13, с. 183];

- вилучення слова (цей вид перекладу застосовується задля уникнення тавтології) [9] body rocking [17, с. 48] – розгойдування [13, с. 24], normal human beings [18, с. 247] – нормальні люди [15, с. 243];

- описовий переклад (необхідний для більш адекватної передачі змісту) [9] personological based approach [17, с. 327] – метод, що базується на особистісному підході [13, с. 302];

- контекстуальна заміна (автор використовує відповідник, який не є словниковим, проте використаний із врахуванням значення у тому чи іншому контексті) [9] positive affect [18, с. 179] – позитивні емоції [15, с. 147], personal fable [18, с. 97] – особиста унікальність [15, с. 58], the weakest link [17, с. 361] – найслабша ланка [13, с. 326].

Отже, психологічна термінологія в англійській мові має безліч семантичних та структурних особливостей, які, у свою чергу, впливають на вибір способу та шляху перекладу. Використання різних способів перекладу (калькування, додавання слова, вилучення слова, описовий переклад, контекстуальна заміна) і врахування семантики англійських термінів з психології допомагають досягнути максимально адекватного перекладу психологічних термінів. Важливою є наявність додаткових фонових знань з предмету психологія, які допомагають перекладачу віднайти найбільш доречні та правильні способи для перекладу термінів.

Перспективи подальшого дослідження проблеми вбачаємо у вивченні прагматичних аспектів відтворення багатокомпонентних термінів у галузі психології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочарова Г. В. Английский язык для психологов. Москва, 2011. 567 с.
2. Былда Л. М. Предмет психологии, ее связь с другими науками. Пермь: Меркурий, 2012. С. 11 – 13.
3. Веклинець Л.М. Структура і походження сучасної української психологічної термінології. Київ, 1997. 226 с.
4. Виноградов В. С. Перевод: Общие и лексические вопросы: учебное пособие. Москва, 2004. 240 с.
5. Гринев-Гриневич С. В. Введение в терминоведение. Москва, 1993. 40 с.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури, частина II: навчальний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця: Нова книга, 2001. 304 с.
7. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение: учебное пособие. Москва: ЭТС, 2002. 424 с.

8. Кудрявцева И. Г. Семантические характеристики терминологических словосочетаний в языке для специальных целей. Вестник Московского государственного областного университета. 2009. №4. С. 84 – 88.
9. Лемайкина Л. М. Некоторые сложности перевода английских текстов по психологии. Москва, 2012. С. 12 – 15.
10. Лобанова А. А. Переводческие аспекты психологической терминосистемы. Научно-художественный сборник «Гермес», 2010. №2. С. 48 – 50.
11. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. Москва : Наука, 2011. 320 с.
12. Скурихина О.В. Английская психологическая терминология и способы её перевода. Москва, 2016. С. 173–177.
13. Чалдині Р.Б. Психологія впливу. Львів: Клуб сімейного дозвілля, 2017
14. Черноватий Л. М. Методика викладання перекладу як спеціальності: підручник для студентів вищих заклад. освіти за спеціальністю «Переклад. Вінниця : Нова книга, 2013. 376 с.
15. Юнг. К.Г. Архетипи і колективне несвідоме. Львів: Астролябія, 2018.
16. Angst J, Vollrath M. The natural history of anxiety disorders. Acta Psychiatr. Scand, 1991. P. 446-452.
17. Cialdini, R. The Psychology of Persuasion. New York: Harper Collins, 2007
18. Jung, C. The Archetypes and the Collective Unconscious. Princeton:Princeton University Press, 1980.

Золотий Дмитро
Науковий керівник – доц. Гоца Наталія

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ АЛЮЗІЙ В РОМАНАХ ЖАНРУ ФЕНТЕЗІ

Переклад художнього тексту завжди був і ще довго залишатиметься джерелом генерування нових проблематик. Погляду лінгвістики він цікавий для дослідження з багатьох причин, і свого часу його вивченням займалася величезна кількість знаних науковців (Г. О. Винокуров, Ю. А. Сорокін, В. А. Кухаренко, З. Я. Тураєва, У. Еко, В. В. Виноградов). Художній текст, на відміну від формальних(діловий, науковий), характеризується естетикою, емоційним й експресивним забарвленням тощо. Для створення художнього тексту автори послуговуються різноманітними засобами, для перекладу, яких перекладач повинен володіти не тільки прямими перекладацькими навичками, а й непрямими, для прикладу, одним із таких засобів є алюзія [1].

Алюзія – це інформація, подана у певній формі, що зазвичай, але не завжди виділяє її в тексті або мовленні, відома певному прошарку людей, використовується авторами або мовцями як лінгвістичний засіб, методом вкраплення її в авторські твори або мовлення мовця, для створення конкретного ефекту (гумористичної реакції реципієнта, полегшення розуміння реципієнтом смислових сентенцій у творі, для інтертекстуальності тощо, або ж, окрім натяку, не несе в собі ніякої прямої мети, але завжди має вплив на реципієнта. Щоб перекладач міг достовірно відтворити алюзію йому потрібно виявити її, відтворити сенс, відтворити форму. За цими простими етапами, насправді, стоять набагато складніші процеси і знання, які повинен виконати і якими повинен володіти перекладач.

Перший крок – це виявлення алюзії в художньому тексті. Крок, головна складність якого, полягає не у частині реалізації, а частині, яка відбувається перед цим. Перекладач повинен володіти додатковими знаннями у найрізноманітніших галузях, адже автор може вкласти в алюзію найрізноманітнішу інформацію – від історичних подій - до подій, що відбувалися, для прикладу, у космонавтиці (літературні алюзії, алюзії на кінематограф, алюзії на біблійні історії, алюзії на пісні, алюзії на фольклор, алюзії на культурні особливості та інші). Все це перекладач має намагатися розпізнати у тексті. Успішність першого кроку напряму залежить від ерудованості людини, яка виконує переклад. Також перекладач може спробувати розпізнати алюзію за формою, втім такий підхід є набагато складнішим, нерідко безуспішним, адже автори не завжди використовують алюзії навмисно, інколи, це стається випадково, і вже в процесі першого редагування автор підкреслює ці моменти. Тому найкраще, що може зробити перекладач у цьому – це постійно працювати над ерудованістю.

Після виявлення алюзії в тексті, перекладач може переходити до безпосереднього відтворення сенсу вихідною мовою. Як можна було помітити, ми розділяємо етап відтворення оригіналу на два підетапи – відтворення сенсу і відтворення форми. Спираючись на твердження, В. Комісарова про оптимальну еквівалентність перекладу, а саме, що перекладач